

שבת קודש, שמיני עצרת ושמחת תורה - וזאת הברכה תשפ"ז

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

ספורים

ויקרא שם משה עבדיה' בארץ מואב (לד, ה)

הבישוף הנוצרי של העיר מץ, שאל פעם את רבי יהונתן איבשיץ: "בתורה מספר על משה רבנו ששהה בהר סיני ארבעים יום וארבעים לילה, לחם לא אכל ומים לא שתה. מהיכן נוכל לדעת כי הדברים נכונים? מילא הנסים והנפלאות שנעשו במצרים, כל העולם היה עד לו, אך מה שנעשה בשמים כשמושה היה לבדו שם, מי ערב לנו שפך היה?" השיב לו רבי יהונתן: "התורה מסתיימת עם פטירת משה רבנו ועל כך שלא ידע איש את קבורתו. ואם מקום קבורתו לא נודע, היה אפשר לספר על משה שלא מת במיתה רגילה אלא עלה בחייו לשמים, כמו שבזדים מלכם הנוצרים על מוסד דתם? אלא שהתורה היא תורת אמת וכל מה שנכתב בה אמת לאמתה, לכן מספר בה על מות משה כדרך כל האדם, ומאידך מספר שם על שהותו בהר ארבעים יום ללא אכל ומים, על פי רצון ה'."

במתו לא־קִהְתָּה עֵינֵי וְלֹא־נָס לַחַיָּה (לד, ז)

בשנות השואה האזיקה, בקשו הנאצים הארורים למחוק כל זכר לקהילות היהודיות באירופה, ובין השאר החריבו את בתי הקברות העתיקים והטרידו את מנוחתם של ישיני עפר. כשהגיעו לעיר לייזנסק, מצאו שם כמה יהודים זקנים פשהם משתטחים על ציונו של רבי אלימלך מלייזנסק שהסתלק בשנת תקמ"ז, כמאה וחמשים שנה קדם לכן. מהרו הנאצים להרוס את האהל שעל הציון והחלו להרוס את הקבר עצמו. מה נבדלו לראות את הצדיק שוכב בקברו בתכריכים שלמים, פניו מאירות וכלו אומר קבוד. מרב פחד ובהלה פרחו הרוצחים והותירו את הקבר בשלמותו, ובזכות הצדיק נצלו גם היהודים שהיו מסביב ונותרו בחיים.

לעיני כלי־ישראל (לד, יב)

רבי נפתלי מירפשיץ אמר פעם, כי מעולם לא נצחו אדם חוץ מבעל עגלה אחד. בשעת ההקפות של ליל שמחת תורה, התבונן רבי נפתלי בעגלון פשוט שרקד וזמר בהתלהבות רבה ושמחתו עם סיום התורה לא ידעה גבול. לאחר ההקפות תמה רבי נפתלי באזניו ושאל: "מה פשר השמחה הגדולה שלך? וכי סימת את התורה?" הביט בו העגלון בתמיהה ואמר: "ואם אחי משיא את בנו, האם איני צריך לשמח בשמחתו? אם יהודי אחר מסים את התורה, האם לא אשתתף עמו בגילה ובחדוה?"

תלמיד חכם מפלג שהיה צעיר לימים, שלח פעם מכתב דחוף אל רבי יצחק אלחנן מקובנה, גולל לפניו קשייה חמורה שנקרה במחנה, וסיים את מכתבו כי הוא מתין בכליון עינים לפתרון התעלומה, כדי שיוכל להמשיך ולהתקדם בלמודו בשוב הדעת. החזיר לו הרב מכתב קצר ובו כתב לו לעון בדרך פלוגי שבמסכת מנחות ובדברי התוספות במקום. התפלל האיש, כי הסגיה עסקה בנושא אחר מקשיתו, ושלח מכתב נוסף לבקש הסברים. השיב לו רבי יצחק אלחנן: "גם התוספות נותרו בצריך עיון ולמרות זאת המשיכו בלמודם ולא נותרו על מקומם..."

פנינים

מימינו אשדת למו (לג, ב) - כשבא הקב"ה עם התורה לאמות העולם, הראה להם את עשרת הדברות, חמשה מימין וחמשה משמאל. ראו הגוים את המצוה הראשונה שהיא "לא תגנב", כי הם קוראים משמאל לימין, ולא רצו לקבל את התורה. אבל בני ישראל קוראים מימין לשמאל וכששמעו "אנכי ה' אלוקיך" אמרו "נעשה ונשמע", ולכן נאמר "מימינו". (הגר"א)

תבו לרגלך ישא מדברתיך (לג, ג) - ראשי תבות תלים, שעל כל קוץ אפשר ללמוד תלים של הליכות, כדברי חז"ל. (בעל הטורים)

צוה־לנו משה (לג, ד) - צוה בגימטריה 101, רמז לדברי חז"ל שאינו דומה השונה פרקו מאה פעמים לשונה מאה ואחת. (ספרים)

נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה' (לג, כג) - מי ששבע רצון זוכה לברכה ה' במלואה, כדברי חז"ל: איזהו עשיר? השמח בחלקו! (ספרים)

ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה (לד, יב) - בפסוק זה רמזו הרמב"ם, ספרו המפרסם הוא היד החזקה שעל משנה תורה, והמורא הגדול רמז למורה נבוכים, אשר עשה משה בן מימון. (רבנו אפרים)

לעיני כלי־ישראל (לד, יב) - ראשי תבות לויים, בהנים, ישראלים. התורה נתנה לכלם בשוה. (ספרים)

פסוק זה מתחיל באות וא"ו - ולכל, ומסתים באות למ"ד - וישראל. מתחילים הרי מיד את התורה שפותחת באות ביי"ת, והפסוק הראשון מסתים באות צד"י, יחד יוצא בצל. ועל זה אמר הנביא הושע: בצלו נחיה בגוים, בצל התורה נחיה בגוים ונזכה לגאולה במהרה. (רבי חיים זוננפלד)

התורה מתחילה באות ביי"ת ומסתיימת באות למ"ד. הני"ך מתחיל באות וא"ו ומסתים באות למ"ד. תורה שבגל פה מתחילה ומסתיימת באות מ"ם, גימטריה של פלן = 148 במנין קמה, כי אם אין קמה אין תורה. (פאר לשולחן)

ספר התורה שצף על פני המים

לפני למעלה משבע מאות שנה, יצא רבנו מאיר בן רבי ברוך, הנודע בכינויו: "המהר"ם מרומנובבורג", מביתו שבגורמניה במטרה לעלות לארץ ישראל. רבנו מאיר היה מגדולי הראשונים ומאחרוני בעלי התוספות, ולעת זמננו התגברו רדיפות היהודים בארצו והם נחשבו לעבדי אוצר המלך. כמו ככל הארצות ובמשך כל הדורות, היו היהודים אוצר של זהב, בתשלומי המסים ובתנופת הכלכלה ברחבי המדינה, ולכן אסרו שלטונות גרמניה את יציאת היהודים מהמדינה, וההגירה נחשבה בעיניהם כבריחה מארצם. בלבן של המהר"ם גמלה זה מכבר ההחלטה לעזוב את גרמניה, בה סבל קשות, ולחונן את עפר ארץ הקודש. לאחר הקנות ממשכות, יצא המהר"ם יחד עם כל בני משפחתו מעירו והספיק כבר להגיע לאיטליה, אולם שם זהה על ידי יהודי מומר ורשע, שמהר להלשין עליו באזני המשטרה המקומית. רבנו מאיר נתפס והחזר בעל פרוחו לגרמניה, שם נכלא במבצר אנזיסהיים שבאלזס, באשמת בריחה מגרמניה ונסיון ארגון בריחה המונית ממנה. הקיסר תאב הבצע, דרש מהיהודים סכום כפר עצום של עשרים אלף מרק, לשחרורו של המהר"ם, ותלמידו רבנו אשר בן רבי יחיאל, הנודע בכינויו: "הרא"ש", החל באסוף דמי הכפר, אך המהר"ם אסר עליו להמשיך באסוף הכסף, כדי שהמושל לא יתרגל לסחוט פסמים גדולים מהיהודים בארצו. "חז"ל קבעו" כך אמר בתרצות, "כי אין פודין את השבויים יותר על כדי דמיהן, מפני תקון העולם".

ימים ארוכים ומלאי צער ויגון, עברו על רבנו מאיר במצודת אנזיסהיים, שהיתה מקפת מים והגייסה אליה נחסמה לחלוטין. הוא לא הרגיש בהסדונו של ספריו, כי התורה בלה היתה שגורה בפיו והוא שגן בעל פה את תלמודו בכל רגע, אולם העיקה עליו הדאגה מחסר ספר תורה כשר לקריאת הפרשה בשבתות ובמועדים. בליל ששי אחד, ישב רבנו מאיר וגרס את תלמודו ולפתע נפל עליו תרדמה וישן. והנה בחלומו התגלה אליו המלאך גבריאל וספר תורה בידו. הביט רבנו מאיר במלאך ובספר והתמלא גיל ורעדה, ומרב פחד לא הוציא הקו, אך בטרם פצה את פיו, אמר לו המלאך: "מאיר בן רבי ברוך, ברוך אלוקים וחביב הבריות. בפמליה של מעלה ראו את צערך על בטול התורה וצו על להביא לך את אחד משלשה עשר ספרי התורה שכתב משה רבנו לפני מותו. שנים עשר חלק לשבטים ואחד העלו לבית דין של מעלה. זה הספר הזה פרשנות ותקרא בו בקול והצדיקים שגנו עדו ישמעו מפיו דברי אלוקים חיים". כשפלה המלאך את דבריו, הניח את הספר ונעלם. רבנו מאיר התעורר בבחלה וכל האמין למראה עיניו. תחלה חשב שהחלום עדיו לא הסתים, אולם מהר מאוד ראה בהקיץ ספר תורה מהדר שעומד על השלחן בחדר בלבו. התקדש רבנו מאיר והטהר, ובשבת קדש כשהחל לקרא את פרשת השבוע התמלא החזק באור עלאי. כך נהג מדי שבת בשבתו, בימי שני וחמישי, בראשי חודשים ובמועדים. הספר שמש לו גם בלמודו, והיה דורש תלי תלים של הלכות על כל קוצו של יו"ד ומשלב בו את דרשות חז"ל בהלכה ואגדה. אחרי תקופה, החליט רבנו מאיר להעתיק את ספר התורה שכתב משה רבנו, כדי להשאירו לזכרון בידי עם ישראל. עזרת שחד, עלה בידי מבריו להכניס לחדרו קלף כשר מעור צבי ודיו, ורבנו ישב תקופה ארוכה והעתיק את הספר, בכתבו ובכשונו בלי שום טעות. כשסיים את הספר שמח שמחה גדולה, אולם בלילה חלם שהמלאך יורד מן השמים ונוטל את הספר של משה רבנו. כשהשכים בבקר נחרד לגלות, כי הספר המקדש שירד מן השמים נעלם בארץ פלאי כשם שירד, וחשש שמא חטא בהעתיקו את הספר. עשה רבנו מאיר שאלת חלום והשיבו לו מן השמים, כי מתר לו להשתמש בספר ולא עוד, אלא שעל פיו יכתבו סופרי סת"ם ספרים אחרים.

שבע שנים קשות עברו על רבנו מאיר בכלא. בסיומן חש שימיו קרבים והוא דאג מה יעלה בגורלו של הספר הקדוש שהעתיק בראיו מספרו של משה. התקין רבנו מאיר תבה של עץ משוחה בזפת מבית ומבחוץ, כדי שלא יגנסו בה המים, הכניס את הספר בתוכה ושלשל את התבה דרך חלון המצודה הפונה אל נהר הרין. לאחר ימים מספר נפטר רבנו מאיר ואף אחד לא ידע על כך. ימים ושבועות הסלטלה התבה הקטנה ודיגים נוצרים נפו כלכד אותה, בהיותם בטוחים כי אוצר גדול לפניהם, אך היא הלכה והתרחקה מהם. למרות שנפו כלכד אותה מפל בוון, הצליחה התבה להתחמק מהם, עד שבא דיגים יהודים והם הצליחו לתפס אותה. פתחו אותה ומצאו בה ספר תורה מזהר, ועל שולי התבה ככתב: "ספר זה, תורה צוה לנו משה, בתוכה בכתב ידו של מאיר, מתנה שלוחה לקהלה קדושה וזרמיא. הספר קדוש וטהור וכל הקרוב אליו יקדש, ולא יקראו בו רק פעמים בשנה, בשבעות זמן מתן תורה ובשמחת תורה זמן סיום התורה". הספר הכנס ברב פאר והדר לבית הכנסת העתיק של רש"י בוורמייא, ובני העיר שמרו עליו כעל בבת עיניהם. טרם פרץ השואה, העלו הנאצים את כל פתי הכנסת בגרמניה באש, אולם יהודים גבורי רוח נחלצו להציל את ספר התורה המקדש של רבנו מאיר והוא נמצא עד היום בבית הכנסת העתיק "אלטנו" בפרג. למרבה הצער, גם לאחר פטירתו סרבו השלטונות לשחרר את גופתו של המהר"ם. רק לאחר ארבע עשרה שנה, פדהו הנגיד רבי אלכסנדר זיסקינד ויפמן, שהרס למטרה זו את כל רכושו ובתמורה לכך זכה להקבר ליד קברו של המהר"ם בבית הקברות היהודי העתיק שבוורמייא, שם עומדות שתי המצבות העתיקות עד היום, זו לצד זו. ♦

מאורות

הרב הקדוש רבי יעקב יוסף מפולנאה ז"ע ליום ההולא כ' בתשרי תקנ"א

גדול תלמידיו של הפעל-שם טוב ומפרסם על שם ספרו, שהיה הספר הראשון בעולם החסידות, "תולדות יעקב יוסף". לצד ספר זה, חבר ספרים נוספים, שאף הם הפכו לנכסי צאן ברזל בעולם החסידות.

איש קדוש ובעל מופת, אשר התרחק מהכלי העולם והרביץ תורה לרבים. גרסאות רבות מספרות אודות התקדויותו אל רבו שחבבו מאד והעריצו את כל תורתו. בקדושתו וקפדנותו נהג לקנס את אלו שעברו על הדת, ולאחר שהתקרב לרבו החזיר את כל הקנסות עד שהתרושש מכלם. מתנגדיו גרשוהו מעירו שריגד, שם פנה בתחלה ברבנות, ומשמים תבעו את עלבונם ושרפה שפרצה בעיר פלטה רכוש רב ורבים מתנגדיו חלו ונשחזו.

השתוקקות גדולה היתה לבעל 'תולדות' לזכות לגלוי אליהו, אולם הפעל-שם טוב אמר לו, כי עקב קפדנותו לא יוכל לראותו. אלא אם כן יקבל על עצמו לא להקפיד במשך שנה תמימה ואז יזכה לראותו. הסכים 'תולדות' לתנאי ולקיים ערך סעדה ועני בלתי מפר ישב בראש השלחן. כבש 'תולדות' את פסעו ולכסוף יצא העני והתברר שהוא היה אליהו. כשהתפרסם ספרו, התרוממו כמה מגדולי ישראל ובראשם הגר"א ורבי יחזקאל לנדא. מספר, כי 'תולדות' בא בחלום אל רבי יעקב שמשון משיטובקא ובקשו לנסע לפרג לתבע את עלבונם. כשבא לרבי יחזקאל, הקיפו בקשיות עד שהתפעל מכוח בתורה, וכשגלה את זהותו כבדו מאד.

יוסיף דעת

ספר בדדים מסתיים עם פטירתו של משה רבנו, שעל פי חז"ל היה ב' באדר, טרם נניס בני ישראל לארץ ישראל בשנת ב'תפ"ח, והוא גם יום הולדתו, כי הקב"ה ממלא את שנותיהם של צדיקים מיום אל יום. רש"י מזכיר את מחלוקת חז"ל מי קברו במשמעות הפסוק: "ויקבור אותו בגיא", אם הקב"ה בכבודו ובעצמו ולפי רבי ישמעאל הוא קבר את עצמו. קברו של משה רבנו היה מוכן מששת ימי בראשית כדי לכפר על מעשה פער, ולכן כתוב בתורה: "מול בית פער". מקום קבורתו של משה לא נודע כפי שנכתב בתורה: "ולא ידע איש את קבורתו".

האבן עזרא כותב, כי דבר ברור שבמקום שמת משה שם גם נקבר, אולם הספרות כותב שמת בראש הפסגה שמשם ראה את הארץ והקבורה עצמה היתה בגיא. במדרש המובא בספרי נאמר, כי גם משה עצמו לא ידע את מקום קבורתו, ולומדים זאת מהפסוק: "ולא ידע איש את קבורתו", ואין איש אלא משה שנאמר "והאיש משה עניו מאוד", ובמדרש שם מובא, שמלכות בית קיסר שלחה שני סרדיוטות ואמרו להם: "לכו וראו קבורתו של משה היכן היא", הלכו ועמדו למעלה וראו אותה למטה, ירדו למטה וראו אותה למעלה. נחלקו - חציים למעלה וחציים למטה, עליונים ראו אותה כלפי מטה ותחתונים כלפי מעלה, לכן נאמר ולא ידע איש קבורתו.

המהרש"א בחידושי אגדות כתב, שמשוה רבנו שהתרחק בחייו מהגשמיים כמלאך, כי פירש מן האשה ולחם לא אכל, לכן ממותו נעשה גופו רוחני ואין לו מקום מוגדר לקבורתו, וזו כוונת הנמרא שהוא עצמו לא ידע את קבורתו, כי נעשה כולו רוחני. הרלב"ג כותב, שהסיבה שהסתיי הקב"ה את קברו של משה, כדי שלא יהפוך המקום לבית עבודה וזה לדורות. את פטירת משה ביכה עם ישראל במשך שלושים יום ולאחר מכן התמנה יהושע בן נון על מקומו. בי בניסן, כחודש ויותר לאחר פטירת משה, נכנסו בני ישראל לארץ ישראל.

החנני ששני שתי מסכתות יותר מארבעת אלפים פעם

בתארים: "ושם האחד אליעזר, אחד ממיתדי יקירי ירושלם, איש הבינים, ברוחו פי שנים", כנה כנה של ירושלים רבי יוסף צבי דושינסקי, את רבי אליעזר יוסף לדרברג, בהספדו לספרו "אהבת השם" - "לבאר דרך אהבת ה' יתעלה בדברי חכמה ומוסר השכל, בבאור רחב עליפי דעת חכמי אמת וסוד קדושים ודעת החוקרים האמתיים, להתודע ולהגלות לכל, אשר ה' אחד לבדו ברא את כל, ומנהיג ומחיה את כל". תלמיד חכם מפלג היה רבי אליעזר יוסף, אשר שקד כל ימיו על דלתי התורה והיראה שלא עלימנת לקבל פרס, והיה בקי נפלא בכמה ממסכתות הש"ס והוזה בהן תדיר. גם בעת לכתו ברחוב, היו שפתיו ממלמלות דברי תורה והתמדתו היתה להפליא. רבי אליעזר יוסף לא רצה לעשות תורתו קודם לחפר בו, ואת פרנסתו מצא מחנות למכשירי בתיבה וכלי זכוכית שעמדה בסמוך לשער יפו במשך פגשורים שנה עד שנת המאורעות תרצ"ו. בכל אימת שאחד מחכמי ירושלים וגאונים היו צועדים אל הכתל המערבי, היו מאריכים את דרכם דרך חנותו של רבי אליעזר יוסף ומשתששעים עמו בדברי תורה, כשהוא מסיח דעתו מכל עניני החנות הגשמיים.

על מצבתו שבהר המנוחות, נחרתו השורות המפליאות דלהלן: "הרביץ תורה ברבים, למד וחזר בעל-פה יותר מארבעת אלפים פעם מסכתות ביצה וראש השנה". בשולי המצבה נחרת: "ובצואתו כשב, אולי בדאי לחרת זאת על המצבה, כדי שאולי גם הקורא יקבל עליו לעשות ככה". ביצד הצליח איש חנני, שהיה טרוד על המחיה ועל הכלכלה לפרנסת בני ביתו וצאצאיו, לחזר ולשנן שתי מסכתות למעלה מארבעת אלפים פעם? היה זה בעקבות מארע רפואי שארע לו, ממנה יצא לפא פגע בחסדי שמים. ומעשה שהיה כך היה.

באחד הימים, נכנס לקוח לחנותו ובקש לרכש גליל גיר לבן וצח. מסר לו רבי אליעזר יוסף את הגליל המבקש, אולם לאחר זמן קצר חזר הלקוח ובקש להחזיר את המוצר שרכש, בטענה שצבע הגיר שקבל אינו לבן כבקשתו, אלא אפר ודהוי ומצויים עליו אף קווים זעירים. התפלא המוכר, אולם כשיצא מחוץ לחנותו והביט בעיון דרך משקפיו בגליל שבידו, ראה להפתעתו את הפרטים שלא ראה בחנותו פנימה. התפלא רבי אליעזר יוסף על עצמו, וחשד החל לקנון בלבו כי ראיתו הולכת ונחלשת. המתין ימים מספר בתקנה שהראיה תחזר לתקנה, אולם מיום ליום חש שראיתו מתערפלת עליו ועיניו הולכות ובהות. פנה רבי אליעזר יוסף לשאל בעצת רופאי עינים מקומיים שהיו אז בירושלים, והללו נמנו וגמרו פה אחד, כי כח ראיתו הולך ומתדרדר במהירות, וכדי להציל את עיניו עליו לעבר נתוח מסבך. בתקנה שהדבר יועיל להשיב את מאור עיניו. יצא רבי אליעזר יוסף מאת הרופאים בפתי נפש ונפשו הומה עליו. יותר ממה שהצטער על כך שיאלץ להודק לאחרים מחסר ראיה ומטה לחמו עלול להשבר, התאבל על כך שלא יוכל להמשיך להגות בתורה כפי אשר אותה נפשו תמיה, ובכל תורה למה לו חיים.

אותו לילה נדדה שנתו מעיניו והוא התהפף על משכבו מתוך צער ודאגה. למחרת השכים קום ונכנס שוב אל אחד מרופאי העינים, שהה אצלו מעט, וכשיצא ממנו שם פקמיו אל בית המדרש. כמשך ששה חודשים רצופים ישב רבי אליעזר יוסף בבית המדרש ברב שעות היום, כשהוא שקוע כל בלו בתורה ומשליך רבו לאביו שבשמים. לאחר מחצית השנה כשהגיע יום הנתוח, נכנס רבי אליעזר יוסף בלב בטוח אל הרופא ובלבו תפלה לבוא העולם לסעד את ידי הרופא שיצליח להחזיר לו את מאור עיניו. בסיום הנתוח, בעודו חבוש בתחבושות, היה רבי אליעזר יוסף מלא שמחה ותקוה, וכך היה בכל אותם שבועות ארבים בהם היה ספון בביתו במצות הרופא, עד שהתחבשות תוסרנה ונתן יהיה לדעת אם הנתוח עלה יפה.

ראו בני הבית את שמחתו של אביהם ותקוהו בפניו על כך, שהרי עדין לא יודע הוא אם עתיד הוא לשוב ולראות, אולם הוא גלה להם את סודו והסביר את פשר שמחתו. "באותו בוקר כשחזרתי אל הרופא, בקשתי לדעת עד מתי נתן לדחות את הנתוח בלי נזקים, וכששמעתי שאפשר להמתין כמחצית השנה, נכנסתי אל בית המדרש ושם התחלתי לגרס ולשנן היטב את המסכתות ביצה וראש השנה, עד שידעתי אותן על בורן כמנחות בקפסה. אמנם מיחל אני שראיתי התקנה תשוב אלי, אולם אני חושש על תורת מה תהא עליה, שכן יכול אני לחזר על שתי המסכתות הללו כל ימי גם בלי ראיה, ונמצאתי הוגה בתורה בכל עת". כשהסתיימה תקופת ההחלמה, הסיר הרופא את הטיטות מעל עיניו של רבי אליעזר יוסף, ולמרהבה הנס התברר כי הנתוח הצליח למעלה מן המשער וראיתו שבה עליו במלואה.

מאז שב אליו כח הראיה, חזר רבי אליעזר יוסף ושנן את שתי המסכתות 'שלו', ביצה וראש השנה, עד שרכש בהן ידיעה עצומה ומפליאה. בלח אהבת התורה שבו, עלה בידו לחזר ולשנן את שתי המסכתות הללו יותר מארבעת אלפים פעם, בנוסף לשאר למודיו. באמור, נחרתו הדברים על-פי בקשתו על מצבתו שבהר המנוחות לא הרחק מצינו של רבי אהרן מבל. במקום אף נחלח לוח מאי עינים לפרסום הדבר, ורבים התחזקו בעקבות זאת בצהבת תורה ונצול הזמן. ♦

פניני אור החיים

מדברי האור החיים הקדוש

וזאת הברכה אשר ברח משה איש האלהים - צא ולמד מה עצמו רז"ל לדרש בתבה זו, עד שהגיעו לומר שהוא על דרך אומרו איש נעמי, והכונה שמושה היה גזר זה מקום, והבן:

עוד ירמו באמרו וזאת, על דרך אומרו רז"ל שלא זכה משה שיקרא איש האלהים עד שברך את ישראל. והוא מה שהעיר באמרו וזאת, פירש מלבד כל אשר פעל ועשה מהישר, כשהוסיף זאת הברכה אשר ברח משה את בני ישראל בזה נקרא איש האלהים:

עוד ירמו על זה הדרך, איש המידה לאלהים שלא קם ולא יקום כמותו.

ונתפן הקטוב בסמיכות את-בני ישראל למאמר איש האלהים להגיד שמדרגה זו השיגה עם בני ישראל, פירש באמצעות מה שטרח בהם ומה שסבל מהם והמסתעף מאמצעות הנקמה הטובה עמהם השיג מדרגה זו לקרא איש האלהים:

ויהי בישרון מלך בהתאספ ראשי עם - עוד רמו, כי מלכות ישראל תהיה מתקומת כשיהיו ישראל מתאספים ראשיהם יחד, ולא יהיו בד בבד שבה יהיה סבה שיתקדו יחד שבטי ישראל. וכשישראל בגדר זה הגה הנס ביום גדר ההצלחות, ומלכותם תהיה בה תורה של קיום.

וצא ולמד כי מיום שנחלקו הלבבות ונחלקו המלכיות מה עלתה בידם, וזאת סבת עגלי ירכשם והבאים אחריה, כי ראש האבדן הוא הפרוד, וכלי המחזיק הברכה הוא השלום ויחוד הלבבות:

דברי הימים

בית המקדש הראשון, נבנה בידי שלמה המלך, החל משנת ב'תתקכ"ח במשך שבע שנים, והושלם בראש השנה. בסיומו, שלח שלמה שליחים לכל ישראל להודיע להם על סיום הבנייה ועל חגיגה לכבוד חנוכתו. ויש שלמה את הקה געת ההיא שבעת ימים וכל ישראל עמו קהל גדול מאד מלכוא חסות עד נחל מארים: ויעשו ביום השמיני עצרת כי תנפת המזבח עשו שבעת ימים והקם שבעת ימים:

השמחה נמשכה שבעה ימים ומיד לאחר מכן החלו שבעת ימי סוכות, ולא עשה אותם יחד, כי אין מערבין שמחה בשמחה, אלא נהגו שמחת חינוך לחוד ושמחת חג לחוד. ולא עוד, אלא שביום הכיפורים שבאותה שנה, שהיה בתוך שבעת ימי חנוכת המקדש, אכלו ושתו, ומפני שדאגו שמה התחייבו כליה ח"ו, יצאה בת קול ואמרה: כולכם מזומנים לחיי עולם הבא לפי שלא נתכוונתם אלא למצווה. השמחה הסתיימה אפוא בסיום חג הסוכות, ולמחרתו שלח שלמה את כל העם לביתו. כולם בירכו את המלך והלכו שמחים וטובי לב. מכאן למדו דח"ל שתלמיד הנפטר מרובו ולן באותה העיר, צריך להיפטר פעם נבואה.

כ-470 שנה לאחר מכן, בכ"א בתשרי ג'ת"ח, החלו בבניית בית המקדש השני לאחר שבעים שנות גלות. בשביעי בעשרים ואחד לחודש היה דבר ה' ביד הצי הנביא לאמר - באותו יום התנבא הנביא חגי לזרובבל בן שאלתיאל פחת יהודה ויהושע בן יהוצדק הכהן הגדול, לחזקם ולעודדם בבניית ביהמ"ק השני, והבטיח: גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון. היעב"ץ כתב, שראוי לקרוא היום נבואה זו.

מטעים

וזאת הברכה (ל. כ.)

מטעמות בטעמי מנח רביעי. בספר שירי מנחה מצא כן רמז למנחא במדרש על הפסוק "וירא בלעם כי טוב בעיני ה'", ראה שעתידי משה רבנו לברך את ישראל ארבע ברכות. ברכם בכניסתו עם אהרן לאהל מועד, ברכם בשבילי מלאכת המשכן, ברכם שיוסף ה' עליהם ויברך אותם, ועכשיו זו הברכה הרביעית לפני מותו, ולכן זה מנח רביעי שבאן מנחות ארבע הברכות.

מחץ מתנים קמיו ומשנאיו (ל. כ.)

תבת ומשנאיו מטעמות בטעם טפחא המפסיק, כי היא מתחברת עם תבת קמיו ופירוש הפסוק שמשו במשח מה' שימחץ את המתנים של הקמים והשונאים, כדי שלא תהיה להם תקומה, ויש שמפסיקים שלא בדיון בין קמיו למשנאיו.

כי שפרו אמרתך (ל. ט.)

תבת אמרתך מנקדת בסגול, כי היא מטעמת בזקף קטן הנחשב כטעם מפסיק. תבת זו מופיעה כאן בפעם יחידה בתורה, ובכתובים מופיעה 19 פעמים וכן בספר התהלים, לעיתים בשווא ולעיתים בסגול כשיש טעם מפסיק בגון בסוף פסוק. המלה מופיעה גם בספר ישעיהו, אולם שם הנקודת אמרתך בלשון נקמה.

מדגש

בפרשתנו מובאת המלה "אשדת" שנקתבה במלה אחת, אולם הקרי הוא בשתי מלים "אש דת". יש חמש עשרה מלים דומות בנ"ח שנקתבות באחת ונקראות בנפרד: בגון: בגד - בא גז, חלכאים - חל כאים, ועוד. בספרי הדרוש האריכו להסביר את הקרי והקתיב, ונמצאו גם רמזים שונים על פי הסוד. יש שכתבו שאש דת למו ראשי תבות אדם, וזה רק לפי הקרי ולא הקתיב, כי רק לישראל יש תורה שבעל פה, וכן מביאים בשם הגר"א לרמז על שתי התורות, כי המ"ם של תבת מימינו עם תבת אש בגימטריה מקרא, דת למו - אותיות תלמוד, והיא התורה שבעל פה, ולכן הקתיב מורה על התורה שהיא אחת, והקרי שנקרא בעל פה, מורה שיש תורה שכתוב ותורה שבעל פה ואחוזים זה בזה.

ממלה

מנהג ידוע בקהלות ישראל, לכבד את רב בית הכנסת בעלית 'חתן תורה' בסיום ספר דברים ומקדמים את פניו בנזמון מיוחד המסמנים במלים: "עמו, עמו, עמו, רבנו חתן התורה, מרשות כל הקהל הקדוש הזה והשלם התורה". בבית המדרש הגדול בפרג, בימיו של רבי יהונתן אייבשיץ, כבדו פעם עם הארץ אחד, שזכה לעליה זו בזכות כספו הרב. אמר הרב: "השנה זכינו לחתן חסידי ופרוש, שהרי ידוע לבלם כי 'חתן התורה' דמן אינו מכיר את הכלה ומעולם לא הביט בה..."

בתו של רבי מאיר מפרמישלאן, חלתה פעם אנושות וכשהגיע יום שמחת תורה, היתה כבר נוטה למות, ורמנא לצלן. למרות צערו הרב, התחזק הרבי והמשיך ברכויו ובהקפותיו לכבוד התורה במצות היום. נכנסו החסידים וצווחו אל הרבי להעתיך בדבר ישועה ורחמים לבתו הנוטה למות. עמד הרבי ואמר: "רבנו של עולם! צוית לתקע בשופר בראש השנה ומאירל תקע. צוית להתענות ביום הכפורים ומאירל התענה. צוית לישוב בפרה בחרג וישוב מאירל בספה. צוית לשמח בשמחת תורה ומאירל שמח. והנה עשית את בתו של מאירל חולנית, וצריך לקבל את הדבר בשמחה כדברי חז"ל 'חייב אדם לברך על הרעה בשם שמברך על הטובה', ופרשו בגמרא 'לקבולי בשמחה', ולכן מקבל מאירל את דינה בשמחה. אבל רבנו של עולם, הרי הלכה פסוקה היא שאין מערבין שמחה בשמחה! לא עברו רגעים ארפים והחולנית החלה להזיע והתפרצה בדרך גס.

בעיר אחת, התגורר תלמיד חכם עני, שאנשי עירו לא השגיחו בו ולא שמו לבם למצבו הרוחני הירוד, כי לא הידו בערכו הרם ולא העריכוהו כראוי. שלח אותו תלמיד חכם מכתב לרבי ישראל סלנטר, והתאונן בו על מר גורלו. הצטער רבי ישראל על ספר תורה ששרוי בצער, נסע לעיר והתעניין אצל התושבים על האיש. לאחר מכן נכנס לביתו והתארח אצלו זמן מה. כשראו אנשי העיר שרבי ישראל, שהיה מפרסם באחד מגדולי הדור בתורה ובמעשים טובים, כה מכבד את האיש אותו לא כבדו מספיק, הבינו שמדבר בתלמיד חכם מכלל ומאז ואילך החלו לכבדו ולהעניק לו פרנסה ביד וחקה ובקבוד.

פעם, הגיע רבי אהרן קוטלר לביתו של עשיר אחד כדי להתרימו למען מפעל תורני. העשיר הקשיב לדברי הרב, אך נאלץ להשיבו ריקם, מפני שהוא התנגד לגוף העומד מאחורי המפעל שנגד את השקפותיו. כדי לא לגרם צער לצאן שטרח וגב לביתו, הציע לרבי אהרן להעניק לו תרומה גדולה לשיבתו שבליקווד. להפתעת העשיר, סרב רבי אהרן לטל אפילו פרוטה ואמר: "באתי אליך במטרה להתרים בעבור המפעל הזה ולא בעבור ישיבתי". הלה התפעל מאד ממדת האמת של רבי אהרן, עד שהפך לאחד התומכים והעסקנים הנלהבים ביותר למען אותו מפעל תורני, ובמקביל גם לשיבה בליקווד נעשה ידיד מסור.

תלמידיו של הבעל-שם-טוב, היו שמחים בשמחת תורה ורקדו לכבוד התורה. במהלך ההקפות והרקודים, שחו התלמידים יין, עד שרבניתו של הבעל-שם-טוב חששה שלא ישירו יין לקדוש והגדלה ואמרה לבעלה: "אמר להם להפסיק לרקד ולשתות, כי לא יותירו יין". חיה הבעל-שם-טוב ואמר לה: "יפה אמרת. לבי אפוא ואמרי להם להפסיק". פתחה הרבנית את הדלת וראתה כיצד אש רוחנית מלהטת סביבות התלמידים הרוקדים. נפצמה הרבנית והלכה בעצמה אל המרתף להביא להם יין כמה שדדשו.

ספר רבי שמחה בונים מפשיסחא: "פעם אחת, באמצע ההקפות של שמחת תורה, נפלה במחשבותי המלה 'ידוד'. נבהלתי ולא הבנתי את פשר הדבר. במוצאי יום טוב בא אלי אחד מבני הכפרים בבשורה, שהגנבים החזירו את הדוד, ומעשה שהיה כף היה: בקיץ שעבר בא לפני כפרי זה בבקיה רבה והתאונן שנגנב ממנו דוד, ויצא מפי דבור 'בשעת ההקפות יחזירו לך את הגנבה'. אחר כך נשכח ממני כל הדבר, והבנתי שמפני שיצא מפי דבר תמוה בעיני התלמידים, נענשתי במחשבה של חל בשעת ההקפות". וסיים הצדיק: "ראו אפוא, עד כמה צריך אדם לשמר על הפה".

שנה אחת בלבד, נערכו הקפות שניות במוצאי שמחת תורה בישיבת חברון. היתה זו השנה השניה בעיר האבות חברון, כאשר באמצע הרקודים לכבודה של תורה, קם אחד הבחורים הצעירים, רבי אשר קרלינסקי, והחל להשמיע בהשתפכות פאזני חבריו דברי התעוררות נעלים על הצדך בהתעלות בתורה ויראת שמים. הדברים נאמרו בדבקות ומתוך התרוממות הרוח, והשפיעו רבות על החברים. כשספר זאת המשגיח רבי מאיר חדש לסבא' מסלבודקה, שאל: "האם כבדתם אותו בהקפה?" וכשנענה בשלילה צנה לערך הקפות שניות במוצאי שמחת תורה, כדי לכבדו בהקפה.

רבי יהודה ממיינסק היה אומר, שכל מי שלא התעלה כראוי בראש השנה ויום הכפורים, יכול עדיו להשלים זאת בשמחת תורה. וכן אומר, שהוא יכול להפיר את דרגתם הרוחנית של תלמידיו על פי רקודיהם בשמחת תורה.

"תורת ה' תמימה, כל כמה שאתה הופך והופך בה,

היא נשארת בתמימותה ובשלמותה" (הבעש"ט חק')